

Δημήτρης Δημητριάδης

Η Αριστερά ως ψευδαίσθηση και η Δεξιά ως βλακεία αυτο- και αλληλο- αναιρούνται

Ειρήνη Αϊβαλιώτου

18/03/2017

Χρειάζεται ασφαλώς μια συναισθηματική εποπτεία γνώσεων αρκετά μεγάλη ώστε να μιλήσει κάποιος για το έργο του Δημήτρη Δημητριάδη, την οποία δεν είμαι σίγουρη ότι τη διαθέτω. Σίγουρα όμως είναι ο δημιουργός που σημάδεψε μια για πάντα το σύγχρονό μας θέατρο με τη γραφή του. Πρόκειται για ένα βαθύ στοχαστή, έναν ειλικρινή και πνευματικά έντιμο άνθρωπο, πληθωρικό, καίριο και καταλυτικό, που ολοένα εφευρίσκει καινούργια πράγματα, πολύ αξιοπρόσεκτα, καρποφόρα και εντυπωσιακά. Η ποίησή του, πιστή στον εαυτό της, κρατάει ζωντανή μια γλώσσα ένδοξη και άλλοτε οικουμενική. Στο έργο του συνταυτίζονται τα περασμένα με το παρόν και ίσως με το μέλλον. Γίνονται ταυτόχρονα. Κι αυτό στον Δημητριάδη είναι γεγονός πολύ διαφορετικό από τη χρήση της Ιστορίας, όπως συνηθίσαμε να τη βλέπουμε στους ποιητές. Η πολιτική πράξη και το ποιητικό εύρος συνυπάρχουν αρμονικά, χαράσσοντας διαφορετικούς δρόμους. Ο Δημητριάδης δεν προσφέρει έτοιμες απαντήσεις, αλλά τα εργαλεία και το έναυσμα για μία ολική θεώρηση του κόσμου και του πολιτικού γίνεσθαι. Τα έργα του ισορροπούν ανάμεσα στο μεταφυσικό και το ρεαλιστικό. Μνήμες και όνειρα πηγάζουν από μέσα τους, που βασίζονται στην καταγραφή της αληθινής ανθρώπινης εμπειρίας του χρόνου. Το θέατρο του Δημήτρη Δημητριάδη, όπως και το σύνολο του συγγραφικού του έργου, συνδιαλέγεται με τις σύγχρονες ευρωπαϊκές αναζητήσεις εδώ και τέσσερις δεκαετίες, καταλαμβάνοντας ταυτόχρονα μια ιδιαίτερη θέση στον ελληνικό λογοτεχνικό χώρο. Αποτελεί μια διακριτή φωνή η οποία συνομιλεί τόσο με τα έργα της ξένης όσο και της αρχαίας ή νεότερης ελληνικής λογοτεχνίας και δραματολογίας, έστω και με άδηλο τρόπο. Πράγμα που καταδεικνύει ότι η έστω και ανατρεπτική ματιά του για την ελληνική ταυτότητα έχει τον πυρήνα της στην έννοια της ελληνικότητας δημιουργώντας διάλογο μαζί της. Γράφει θέατρο και, καταφεύγοντας στο θέατρο, λαμβάνει στα σοβαρά αυτή την τόσο «μη πραγματική» αλλά

κάποιες φορές τόσο αδιανόητα σκληρή διαδικασία. Μια διαδικασία που μας προσφέρει την ευκαιρία να επιστρέψουμε πιο αυθεντικά στην πραγματικότητα: πιο ανοιχτοί, πιο ανεκτικοί, πιο άνθρωποι.

Πρόσφατα το έργο του «Τρωάς» εμπιστεύτηκε ο συγγραφέας στη θεατρική ομάδα «Σημείο Μηδέν». Πρόκειται για ένα καινούργιο και άπαιχτο -μέχρι τις 27 Φεβρουαρίου 2017- στην Ελλάδα θεατρικό έργο του, ένα μονόλογο, ο οποίος, με σημείο εκκίνησης τον πόλεμο της Τροίας, καταπιάνεται με το θέμα του πολέμου. Τη σκηνοθεσία επιμελήθηκε ο σημαντικός καλλιτέχνης Σάββας Στρούμπος, σκηνοθέτης της ομάδας και συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου. Τους χαρακτήρες υποδύεται ο πολυτάλαντος Δαβίδ Μαλτέζε. Στη σκηνή παίζει μουσική ζωντανά η χαρισματική ηθοποιός και πιανίστρια Έλλη Ιγγλίζ. Ως μουσικό όργανο χρησιμοποιείται ένα διαλυμένο και συναρμολογημένο ξανά πιάνο. Η αξιόλογη και ξεχωριστή αυτή παράσταση παίζεται στο Black Box του Ιδρύματος Μιχάλης Κακογιάννης κάθε Δευτέρα και Τρίτη μέχρι το Πάσχα.

Η “Τρωάς” είναι ένα τρίδυμο, τρεις μονόλογοι σε τρία μέρη. Στο πρώτο, το καθένα από τα τρία πρόσωπα, Πρίαμος, Έκτωρ, Αστυάναξ, μιλά για το πώς βίωσε τον πόλεμο. Στο δεύτερο, το κάθε πρόσωπο μιλά ως ένας από τους άλλους τρεις. Στο τρίτο, μιλά η Τρωάς με τα λόγια και των τριών: μία φωνή που εμπεριέχει και τις τρεις γενιές και που τις υπερβαίνει οδηγώντας σε μία ολική και τελική σύνοψη.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα: «Ο πόλεμος ως ανθρώπινη αλήθεια, θα μπορούσε να γίνει, όπως και η θνητότητά του, ένας καταλυτικός μηχανισμός στα χέρια τού ίδιου του ανθρώπου, προκειμένου να μάθει και να καταλάβει, αλλά και να αποδεχθεί, το ποιος όντως είναι. Η αυτογνωσία όμως αυτή όχι μόνο δεν είναι υποφερτή από τον άνθρωπο, αλλά και, εξαιτίας της αδυναμίας του να την αντέξει, έχει ανέκαθεν αποκλειστεί, με τη θέσπιση και καθιέρωση ποικίλων ψευδαισθήσεων οι οποίες φρόντισαν να τού εξασφαλίσουν προστατευτικές διεξόδους από την αντιμετώπιση τού Ανυπόφορου. Στην “Τρωάδα”, οι διεξοδοί αυτές έχουν εκ προοιμίου καταρριφθεί. Η τρισδιάστατη φωνή των τριών ηλικιών, μιλάει από εκεί όπου θα μπορούσε να μιλήσει το ίδιο το Ανυπόφορο».

Συνάντησα τον αιχμηρό στοχαστή στην πρεμιέρα της «Τρωάδας» και μου έκανε την τιμή να μου παραχωρήσει τη συνέντευξη που μπορείτε να διαβάσετε παρακάτω. Με μια αδρή και ποιητική διατύπωση αναφέρεται στο θέατρο και τον έρωτα, στον πόλεμο και την ηθική, στον ανδρισμό και στη ζωή. Στην ερώτηση «πώς ορίζετε σήμερα τις έννοιες Αριστερά και Δεξιά;», απαντά: «Η Αριστερά ως ψευδαισθήση και η Δεξιά ως βλακεία αυτό- και αλληλο- αναιρούνται». «Και η μία και η άλλη έχουν αποδείξει ότι είναι καταστροφικές για την ανθρωπότητα – κυρίως όταν, όπως σήμερα, η μία από αυτές, η Αριστερά, έχει καταφέρει να κυβερνά ως το Αποτρόπαιο. Αυτή είναι ο αληθινός μηδενισμός», λέει.

Ακούγοντάς τον σκέπτομαι: Κάτοικοι της «Τρωάδος» είμαστε όλοι. Και σεις και εγώ και όσοι έχουν μια κάποια έστω συνείδηση του κακού και της συμφοράς.

Ποια είναι η πιο έντονη ανάμνηση της παιδικής σας ηλικίας;

Ολόκληρη η παιδική ηλικία είναι μία πολυσύνθετη κι αποσπασματική ανάμνηση. Αυτό την κάνει ελκυστική και οδυνηρή, ελκυστική γιατί θέλουμε να ξαναγυρίσουμε πραγματικά σ' αυτήν και να την ξαναβρούμε αυτούσια, αναλλοίωτη, ίδια όπως την έχουμε αφήσει, ή μάς έχει αφήσει, οδυνηρή γιατί αυτό δεν μπορεί να γίνει με τρόπο εμπράγματο, μόνο με την ηθελημένη αναπόληση ή τις αιφνίδιες εκλάμψεις των παροδικών εμφανίσεών της.

Η ηθική έχει θέση στην τέχνη;

Η ηθική έχει θέση στην τέχνη μόνον ως η δική της, δηλαδή ως η ηθική τής καλλιτεχνικής αναγκαιότητας, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε νέο έργο δημιουργεί την ηθική που τού αναλογεί. Στην περίπτωση αυτή, ηθική σημαίνει την ανυπόκριτη, και στον βαθμό τού δυνατού, ανεξάρτητη έκφραση.

Τι κοινό έχουν ο έρωτας και το θέατρο;

Εδώ υπεισέρχεται η διάσταση τού έρωτα που είναι η κατ' εξοχήν αφετηρία κάθε ηθικής και ιδίως εκείνης τού έργου τέχνης. Ο έρωτας ως ηθική διάσταση καταλύει όλες τις προϋπάρχουσες αρχές τις οποίες ακυρώνει με την δική του ούτως ή άλλως προεξάρχουσα συνθήκη.

Ο έρωτας είναι απελευθέρωση ή κόλαση;

Ο ίδιος είναι δέσμευση που οδηγεί στην καρδιά τού εαυτού του, δηλαδή σε αυτό που δεν περιμένουμε ποτέ απ' αυτόν.

Τι σημαίνει για σας το όνομα Λευτέρης Βογιατζής;

Λευτέρης Βογιατζής: ανελέητη αρχαιολογία τού πυρήνα.

Θα μπορούσατε να αναθέσετε την οδύνη του πολέμου σε ένα γυναικείο πρόσωπο;

Ο πόλεμος είναι ανθρώπινη πράξη, άρα εμπεριέχει και τα δύο φύλα. Μην στερούμε από κανένα φύλο ιδιότητες που έχει το άλλο, το δήθεν αντίθετό του, ή, τουλάχιστον, το έτερό του. Στην πραγματικότητα, εκτός τής ανατομίας, το φύλο είναι ένα, όχι με την πλατωνική, δηλαδή την αντιερωτική, έννοια αλλά την πάνδημο ερωτική.

Υπάρχει πιο ανδρική και καταστροφική πράξη από τον πόλεμο;

Αν είναι καταστροφική πράξη ο πόλεμος, και είναι, μένει να δούμε την σχέση της με την ανθρώπινη φύση, επομένως με όρους αλήθειας.

Γιατί επιλέξατε την Τρωάδα και τα τρία συγκεκριμένα πρόσωπα -παππούς, γιός και εγγονός- ώστε να μας μιλήσουν για τον πόλεμο;

Η «Τρωάς» καλύπτει τα τρία στάδια της σοφόκλειας πορείας του ανθρώπου, όχι για να τα διαχωρίσει αλλά για να τα συνενώσει, με την έννοια ότι η μέση και το τέλος είναι εξαρτημένα από την αρχή.

Γράφετε πως ανδρισμός είναι το δόσιμο...

Ο άνδρας είναι δόσιμο επειδή είναι διείσδυση και άδειασμα. Αυτό, αν δεν συμβαίνει σε όλη του την υπόσταση ανά πάσα στιγμή και σε κάθε περίπτωση, αν δεν καταρρίπτει δηλαδή όλους τούς φραγμούς, τότε ο εν λόγω άνδρας δεν είναι ολόκληρος, άρα δεν τού ανήκει πλήρως ο ανδρισμός. Με την έννοια αυτή, δεν ζούμε σε μία ανδροκρατούμενη κοινωνία.

Ποια είναι η γνώμη σας για τη σκηνοθετική αξιοσύνη του Σάββα Στρούμπου που σκηνοθέτησε την Τρωάδα και τι έχετε να πείτε για τον Δαβίδ Μαλτέζε και το εγχείρημά του να αναμετρηθεί με το έργο σας;

Σάββας Στρούμπος και Δαβίδ Μαλτέζε ανέλαβαν την «Τρωάδα» ως εγγενείς μέτοχοί της και κάτοχοί της. Την ενσωματώνουν ολοσχερώς.

Πώς ορίζετε σήμερα τις έννοιες Αριστερά και Δεξιά;

Η Αριστερά ως ψευδαισθήση και η Δεξιά ως βλακεία αυτό- και αλληλο-αναιρούνται. Και η μία και η άλλη έχουν αποδείξει ότι είναι καταστροφικές για την ανθρωπότητα – κυρίως όταν, όπως σήμερα, η μία από αυτές, η Αριστερά, έχει καταφέρει να κυβερνά ως το Αποτρόπαιο. Αυτή είναι ο αληθινός μηδενισμός.

Στη ζωή υπάρχει ο «από μηχανής θεός»;

Στην ζωή απλώς δεν υπάρχει Θεός.

Ο τίτλος του έργου σας «Πεθαίνω σαν χώρα» φωτογραφίζει τη σημερινή πραγματικότητα;

Η σημερινή πραγματικότητα έχει συμβεί και συντελεστεί πριν από 39 χρόνια, τότε ακριβώς που γράφτηκε αυτό το κείμενο.

Πόσο χρήσιμη ή περιττή είναι η «Λήθη» στη ζωή μας;

Η ζωή μας είναι καταδικασμένη στην λήθη.

Θα μπορούσε να είναι στόχος μας «Ο κυκλισμός του τετραγώνου»;

Ο κυκλισμός τού τετραγώνου δεν μπορεί να γίνει στόχος, είναι θεμελιώδες συστατικό τής ζωής μας, η ίδια η ζωή μας είναι κυκλισμός, δηλαδή εκδοχές τής αναπαραγωγής τού ίδιου. Το τετράγωνο είναι ο εαυτός μας.

Τι σημαίνει για σας φόβος και θυμός, αγάπη και μίσος, συγγνώμη και συγχώρεση;

Όλα αυτά είναι ανυπέρβλητες εσωτερικές και εξωστρεφείς λειτουργίες, αναπόδραστες, συνεχώς ανακυκλούμενες και ανατροφοδοτούμενες οι μεν από τις δε. Δεν θα φτάσουμε ποτέ ούτε στην διαχείρισή τους ούτε βέβαια στον έλεγχό τους. Θα είμαστε πάντα εν μέρει και εν μέρει, εν όψει της τελικής εκκρεμότητας.

Τι λυπάστε;

Το πέρασμα τού Τ. Σ. Έλιοτ από την «Έρημη Χώρα» στα «Τέσσερα Κουαρτέτα», εκτός τού ότι είναι εφικτό μόνο μέσα στην περιοχή και με τα μέσα τής ποίησης, είναι ανέφικτο αλλά και απαράδεκτο εν ζωή.

Λάθος και πάθος;

Πρέπει να δεχθούμε την άβυσσο που φέρουμε μέσα μας, απορρίπτοντας κάθε έξωθεν παρηγορία ως ψευδή και υποκριτική, ως αισχρό λάθος και

ως δειλή υπεκφυγή. Μόνον έτσι θα βιώσουμε, με κόστος αλλά εν αληθεία, την ανθρωπινότητά μας.

Ποια είναι η σχέση σας με τα ζώα; Συμβιώνετε με κάποιο κατοικίδιο;
Δεν έχω, ούτε θέλω να έχω, καμία σχέση με ζώα.

Ο **Δημήτρης Δημητριάδης** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1944. Το 1963, με υποτροφία του βελγικού κράτους, σπούδασε θέατρο και κινηματογράφο στις Βρυξέλλες, στο Εθνικό Ινστιτούτο Τεχνών Θεάματος (INSAS). Το 1966 έγραψε, αρχικά στα γαλλικά, το πρώτο θεατρικό του έργο, *Η τιμή της ανταρσίας στην μαύρη αγορά*, το οποίο ανέβηκε στο Παρίσι λίγο μετά τα γεγονότα του Μάη του '68, στο Théâtre de la Commune d'Aubervilliers, από τον κορυφαίο Γάλλο σκηνοθέτη Patrice Chéreau, με τον ίδιο τον Chéreau να ερμηνεύει τον βασιλιά του έργου.

Θα ακολουθήσουν πολλά ακόμη πεζά, ποιητικά και, βέβαια, θεατρικά έργα, μεταξύ των οποίων και τα: *Η Νέα Εκκλησία τού Αίματος* (1983), *Το Υψωμα* (1991), *Η Άγνωστη Αρμονία του Άλλου Αιώνα* (1993), *Η Αρχή της Ζωής* (1995), *Η ζάλη των ζώων πριν τη σφαγή* (2000), *Λήθη και άλλοι τέσσερις μονόλογοι* (2002), *Διαδικασίες Διακανονισμού Διαφορών* (2003), *Οδυσσέας* (2003), *Ιθάκη* (2004), *Ο κυκλισμός τού τετραγώνου* (2006), *Ομηριάδα* (2006), *Insenso* (2007), *Χρύσιππος* (2008), *Το άγγιγμα του βυθού* (2008), *Ο Ευαγγελισμός της Κασσάνδρας* (2009), *Τόκος* (2009). Τα έργα του κυκλοφορούν κυρίως από τους εκδοτικούς οίκους Σαιξπηρικών, Ίνδικτος, Νεφέλη και Άγρα.

Από το 1971, ο Δημητριάδης ασχολείται επαγγελματικά και με τη μετάφραση. Μεταξύ άλλων έχει μεταφράσει: Jean Genet, J.-P. Sartre, Maurice Blanchot, Georges Bataille, Κώστα Αξελό, W. Gombrowicz, Molière, Michel Butor, W. Shakespeare, D. de Nerval, Marguerite Duras, G. Courteline, M. Maeterlinck, H. de Balzac, B.-M. Koltès, P. D. la Rochelle, Samuel Beckett, Julien Green, E.M. Cioran, T. Williams, Alain Robbe-Grillet, καθώς και αρχαίο δράμα: Αισχύλο (Ορέστεια) και Ευριπίδη (Φοίνισσες, Ιππόλυτος, Ελένη, Ιφιγένεια εν Ταύροις).

Το 1978 δημοσιεύεται το πρώτο του πεζογράφημα *Πεθαίνω σαν χώρα* (Εκδόσεις Άγρα) και προκαλεί σάλο, παραμένοντας μέχρι σήμερα ένα κείμενο-ορόσημο για τον ελληνικό νεωτερισμό. Έγραψε τότε γι' αυτό στην εφημερίδα Le Monde ο συγγραφέας, μεταφραστής και ελληνιστής

Μισέλ Βόλκοβιτς: «Η Ιστορία της Λογοτεχνίας σηματοδοτείται, κατά καιρούς, από κάποια μοναχικά έργα, που μια τελειότητα στην έκφραση της απελπισίας ή της φρίκης τα κάνει να λάμπουν σαν μαύρα διαμάντια. Το *Πεθαίνω σαν χώρα* ανήκει σε αυτήν την εντυπωσιακή οικογένεια. Γίνεται να βυθιστούμε πιο βαθιά απ' όσο αυτό το βιβλίο στα έγκατα του ανθρώπου;».

Το 2010, ο Δημητριάδης ήταν το τιμώμενο πρόσωπο στο περίφημο παρισινό θέατρο Odéon-Théâtre de l'Europe, το οποίο, υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Olivier Py, τον αναγόρευσε Σύγχρονο Ευρωπαίο Συγγραφέα της Χρονιάς. Στο πλαίσιο του αφιερώματος παρουσιάστηκαν το *Πεθαίνω σαν χώρα*, σε σκηνοθεσία του Μιχαήλ Μαρμαρινού, *Η ζάλη των ζώων πριν τη σφαγή* σε σκηνοθεσία της Ιταλίδας Caterina Gozzi και δόθηκε η προεμιέρα του (ανέκδοτου τότε ακόμη στα ελληνικά) έργου *Ο κυκλισμός του τετραγώνου* σε σκηνοθεσία του Ιταλού Giorgio Barberio Corsetti (παγκόσμια προεμιέρα).

Τον Οκτώβριο 2011 του απονεμήθηκε το μετάλλιο Chevalier dans l'ordre des Arts et des Lettres. Η απονομή έγινε, έπειτα από απόφαση τού τότε υπουργού Πολιτισμού της Γαλλίας Frédéric Mitterand, στο Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης, από τον Γάλλο πρόεδρο Christophe Farnaud. Παράλληλα, από τον Ιανουάριο έως το Μάιο του 2013 πραγματοποιήθηκε στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση μεγάλο αφιέρωμα, που περιελάμβανε μια σειρά εκδηλώσεων με αναλόγια έργων του, καθώς και αναμεταδόσεις από το κανάλι France Culture. Στο Festival της Avignon (επίσημο πρόγραμμα) παραστάθηκε το καλοκαίρι του 2014 *Ο Κυκλισμός του τετραγώνου*, σε σκηνοθεσία Δημήτρη Καρατζά. Στο ίδιο Festival, το 2015, στην Opéra Grand Avignon, ανέβηκε η *Ομηριάδα*, σε μουσική Martin Romberg με την ORCHESTRE RÉGIONAL AVIGNON-PROVENCE.

Η Ομάδα Σημείο Μηδέν παρουσιάζει σε πανελλήνια πρώτη το έργο του Δημήτρη Δημητριάδη **“Τρωάς”**, στο **Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης**, από τις 27 Φεβρουαρίου 2017 και για 12 παραστάσεις.

Η «Τρωάς» είναι ένα τρίδυμο, τρεις μονόλογοι σε τρία μέρη. Στο πρώτο, το καθένα από τα τρία πρόσωπα, Πρίαμος, Έκτωρ, Αστυάναξ, μιλά για το πώς βίωσε τον πόλεμο. Στο δεύτερο, το κάθε πρόσωπο μιλά ως ένας από τους άλλους τρεις. Στο τρίτο, μιλά η Τρωάς με τα λόγια και των τριών: μία

φωνή που εμπεριέχει και τις τρεις γενιές και που τις υπερβαίνει, οδηγώντας σε μία ολική και τελική σύνοψη.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, «όλοι οι μονόλογοι ερμηνεύονται από τον ίδιο ηθοποιό. Για το κάθε ένα από τα τρία πρόσωπα θα πρέπει να υπάρχει κάποια ενδυματολογική, ή άλλη, ένδειξη η οποία θα κάνει σαφή και ευδιάκριτη την διαφορά μεταξύ τους σε ό, τι αφορά την ηλικία αλλά και την φυσική και προσωπική κατάσταση τού καθενός. Ο τρόπος με τον οποίο θα αποδοθεί η ιδιαιτερότητα τού κάθε προσώπου, αφήνεται στον ίδιο τον ερμηνευτή αλλά και σ' εκείνους που θα τον διδάξουν».